

Religionen og biblioteket kommer

Gina Bay

Bibliotekar DB
Syddansk Universitetsbibliotek
ginabay@bib.sdu.dk

Jens Dam

Bibliotekar DB
Syddansk Universitetsbibliotek
jensdam@bib.sdu.dk

Povl Götke

Lic.theol. (ph.d.)
Syddansk Universitet
povlgotke@filos.sdu.dk

Af Gina Bay, Jens Dam og Povl Götke

I forårssemesteret 2004 gennemførte to bibliotekarer ved Syddansk Universitetsbibliotek i samarbejde med en underviser fra Syddansk Universitet et undervisningsforløb i kristendom for grundfagsstuderende på Institut for Filosofi og Religionsstudier, Syddansk Universitet. Forløbet havde en eksperimenterende karakter i både pædagogisk og didaktisk henseende. I artiklen beskrives forløbet, tankerne bag det og erfaringerne fra det.

Udfordrende arbejdsfællesskab

For det første var der tale om en form for kompetencedifferentieret "teamteaching", for det andet var forløbet baseret på "Ability Based Learning" (i.e. kompetence- eller færdighedsbaseret læring), og for det tredje indgik e-læring og IKT – i form af Blackboard og elektronisk informationsøgning – som de bærende elementer.

Povl Götke stod for det rent videnskabsmæssige (in casu: Kristendom på den globale scene anno 2004) – og var den overordnede fagligt ansvarlige i forhold til studieordning og studienævn, mens Jens Dam og Gina Bay tog ansvaret for henholdsvis Blackboard og elektronisk litteratursøgning.

Fordelen ved denne type differentiering af teamet er, at der bliver tale om en organisk, udfordrende og forpligtende form for arbejdsfællesskab, hvor man ikke kan undgå løbende at forholde sig til, diskutere og videreudvikle på selve formen.

I det følgende vil vi beskrive forløbet, tankerne bag det og vores erfaringer i forbindelse med gennemførelsen. Vi håber at vi ad den vej kan "videndele" og inspirere andre til at prøve noget lignende.

Biblioteket i marken

I dette forløb flyttede vi den viden og alle de informationssøgningsressourcer, der er bundet op i et bibliotek og dets personale ud i "marken" – som en integreret del af de enkelte lektioner. Ved siden af den normale undervisning fik de studerende også tilbudt individuel support i forbindelse med opgaveskrivning.

Netop et intensiveret samarbejde mellem på den ene side de enheder, der står for uddannelse og undervisning, og på den anden side biblioteksfunktion indeholder et enormt udviklingspotentiale. Det beskrives på udmærket vis i den rapport, som rektorkollegiets biblioteksudvalg udgav i januar 2003, "*Viden til tiden. Strategisk perspektiv for danske universitetsbiblioteker*".

Kompetence- og færdighedsbaseret læring er valgt som koncept ud fra den filosofi, at videnstilegnelse sker samtidig med kompetenceudvikling og omvendt: Læring forudsætter aktivitet hos den lærende. Det er vel at mærke for at styrke fag og faglig viden hos de studerende, at vi valgte en færdighedsbaseret læringsmodel! For det andet er der i øjeblikket både fra politisk side og fra aftagerinstitutionerne generelt et ønske om en større grad af gennemsigtighed med hensyn til den reelle viden og de faktiske kompetencer, som de respektive uddannelser formidler til de studerende.

Bibliotekets rolle i forløbet har primært været at vejlede de studerende til at blive kompetente brugere af et elektronisk baseret universitetsbibliotek. Det overordnede mål har været at styrke de studerendes kompetencer i det metodiske arbejde med at tilegne sig viden, så de uanset hvilken situation de står i, har nogle redskaber der kan bruges på en systematisk og hensigtsmæssig måde. Indgangsvinklen har været, at de studerende lærer at forholde sig pragmatisk til opgaveskrivning. At de får et praktisk blik på, hvordan de helt

konkret kan gribe opgaven an, hvilke krav, der skal indfries, og hvad de realistisk kan nå inden for en given tidsramme.

Vi har koncentreret os om, at de studerende fik en fornemmelse for, hvor de kunne skaffe sig en hurtig, foreløbig viden om et givent emne, og en idé om, hvordan de så efterfølgende kan begive sig ind i den mere dybdeborende research og litteratursøgning via søgninger i videnskabelige databaser.

Da der er lagt vægt på, at det er en proces at indsamle og bearbejde informationer, har biblioteket været tilknyttet gennem hele forløbet, så de studerende til enhver tid har kunnet søge støtte alt efter, hvornår de havde brug for det. Teamet har også gennem hele forløbet haft tæt indbyrdes kontakt og har kunnet diskutere og reagere på de frustrationer, som de studerende har givet udtryk for. I kraft af at være et team har vi haft større mulighed for at gå ind med hver vores styrker og støtte de studerende i de forskellige faser i forløbet.

Hvad har vi så gjort

De studerende blev inddelt i grupper, de fleste tommands, enkelte tremands, som hver især fik tildelt en bunden opgave, de skulle arbejde med. De studerende fik herefter nogle dage til at orientere sig i forhold til samarbejdspartner og emne. Efterfølgende blev de introduceret til akademisk opgaveskrivning, hvor forudsætninger og krav blev præsenteret. Parallelt hermed blev de introduceret til målrettet litteratur-

søgning i forbindelse med deres gruppeopgaver, og de fik mulighed for at få intensiv og individualiseret vejledning i at indsamle relevante informationer og litteratur.

I den efterfølgende uge tog vi fat på det at udforme hensigtsmæssige søgestrategier og arbejdet med at omforme et givent emne til en problemstilling. Til at understøtte processen blev de studerende gjort opmærksomme på diverse "webtutorials" til opgaveskrivning og litteratursøgning.

Langt de fleste af de studerende har bekræftet, at metoden med at orientere sig i håndbøger og netsider har fungeret som hurtig information til at komme videre med mere dybdegående informationssøgning. Som en af dem sagde i et efterfølgende interview: "Jeg er blevet bedre til at bruge opslagsværker for at opnå hurtig viden på et overordnet plan."

Ligeledes har flere opnået en fornemmelse for, at det tager tid at arbejde med litteratursøgningen, og at det ikke nødvendigvis kan overstås med en enkelt hurtig søgning. Som en anden studerende formulerede det: "Jeg godtager ikke bare den første søgning med det samme, som jeg nok var tilbøjelig til før."

Til gengæld havde mange af de studerende endog meget svært ved at konvertere et givent emne til en decideret problemstilling, som der kan arbejdes systematisk med. Oven i dét oplevede flere frustrationer, når de så ikke kunne finde litteratur, der kunne dække den problemstilling, de havde arbejdet så hårdt på at nå frem til. Mange havde kort sagt vanskeligheder med at tænke søge- og tilegnelsesprocessen sammen: At man ikke kan udforme en god problemformulering uden at vide noget om emnet. Og at man til gengæld heller ikke bare kan lancere en god problemformulering uden at vide, om man kan finde kilder, der kan hjælpe én til at belyse problemstillingen på en tilfredsstillende måde. Den tætte sammenhæng mellem afdækningen af litteraturen inden for et emneområde og dét at opstille en god problemformulering må understreges: Ingen af delene kan stå alene!

Via e-læringsplatformen Blackboard blev der oprettet en integreret kursus-side, der samlede undervisningsmaterialer, kilder til informationssøgning og de studerendes noter etc. Som optakt til gruppearbejdet med den stillede opgave har de studerende besvaret tematiske småopgaver, hvor det har været formålet, at de forholdsvis hurtigt skulle tilegne sig en

overordnet viden om et emne eller et begreb. De studerende har lagt deres svar ud på Blackboard, hvorefter vi dels har taget en snak om besvarelsene og kildebehandlingen.

Blackboard som e-læringsplatform

Ved SDU hedder den officielle e-læringsplatform Blackboard 6.1. Indtil sommeren 2004 var det en ældre udgave, der var i brug, og det var den, der dannede grundlaget for IKT-siden af vores e-læringsprojekt. Denne "Basis version 5.51" havde et anbefalet brugerantal på 3000 studerende og var en noget mere skrabet version end den, der nu er blevet indkøbt, og som her i efteråret 2004 er ved at blive implementeret og promoveret til underviserne ved SDU. Til forskel fra den ældre version har den nye en række features som skal gøre tilværelsen lettere for både de studerende, underviserne og systemadministratorerne.

Systemet er i stand til at håndtere langt flere brugere, og er i det hele taget blevet opgraderet på de fleste områder. Den enkelte underviser har fået bestemmelse over en række designmæssige faktorer, som i det gamle system var bestemt på forhånd, bl.a. hvor mange "knapper", der skal være i menulinjen, og hvad de skal hedde. Der er desuden købt et tillægsmodul, et "content-system", der bruges til håndtering og deling af filer. Det betyder, at en underviser, der bruger den samme fil på flere forskellige kurser, kun behøver at have den liggende ét sted, som han så kan linke til fra de enkelte kurser. I den ældre udgave skulle underviseren huske at opdatere filen for hvert sted, den lå, når der blev foretaget ændringer.

En anden mulighed i content-systemet er, at flere studerende kan være fælles om en fil og kan skrive på den sammen. Content-systemet indeholder desuden en virtuel diskplads og en e-portefølje, som kan følge den studerende gennem hele studietiden, og som kan nås fra alle steder med internetadgang. Også af gæster, hvis det skulle være ønsket.

En stor del af de ændringer, der er i det nye system, kan dog ikke ses eller mærkes af slutbrugerne, men vil forhåbentlig føre til en hurtigere service fra administratorsiden. Blackboard kan håndtere de fleste filformater, men som et resultat af den ældre versions mangler er der skudt flere andre hjemmedesignede systemer op ved SDU, som IKT-kyndige undervisere selv har designet. Enten fordi de ikke har været

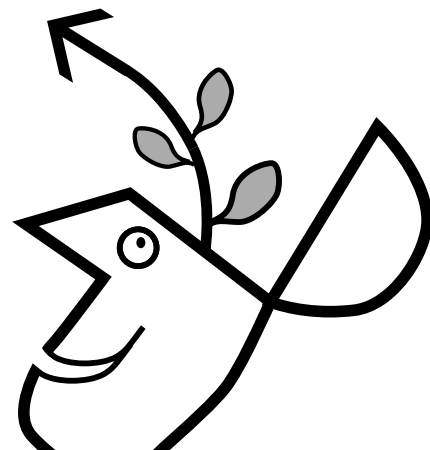
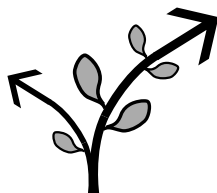
tilfredse med ydelsen i den gamle udgave af Blackboard, eller simpelthen fordi de synes, den slags er morsomt. De sidstnævnte vil nok blive ved med at lave deres egne små systemer, men forhåbentlig vil de øvrige undervisere, med indførelsen af og undervisningen i mulighederne i det nye system, også vil begynde at bruge det. Blackboard er et underviser- og administratorstyret system, hvilket vil sige, at det er den enkelte underviser, der bestemmer, hvem der skal have adgang til de enkelte kurser, og hvordan strukturen på kurset skal se ud. Underviseren kan dog give skriveadgang til forskellige dele af systemet, ligesom de studerende kan benytte de forskellige kommunikationsmuligheder, der er i systemet. Der er dels en direkte chatfunktion, dels et virtuelt klasseværelse og endelig en email-funktion.

Undervisningsforløbet har, udover at være et pædagogisk-didaktisk projekt, der skulle give de studerende visse rent faglige og kompetencemæssige evner, også været rettet mod os selv som undervisere. Vi har, internt i teamet, skullet finde en samarbejdsform, der var hensigtsmæssig, og vi har skullet lære at bruge Blackboard. Vi har måttet gennemtænke strukturen i hele undervisningsforløbet med henblik på, hvor og hvordan de enkelte sider eller filer mest hensigtsmæssigt kunne lægges.

En del af strukturen gav sig selv. De umiddelbare informationer om kurset og praktiske oplysninger om lokaler, studieture etc. til de studerende blev lagt på velkomstsiden, mens de studerendes forskellige gruppebesvarelser blev lagt dybere ind i systemet.

De studerende fik deres små ugeopgaver igennem Blackboard, og de skulle lægge deres stikord og forskellige definitioner af faglige kernebegreber ind, så de øvrige på holdet kunne se dem. En af ideerne med dette har været at skabe et læringsrum, som de studerende følte et større ejerskab overfor, og som de siden hen kan bruge som en slags vidensdatabase gennem hele deres uddannelse.

Kommunikationsmæssigt blev de studerende opfordret til at benytte sig af de faciliteter, der er i Blackboard, henholdsvis almindelige mailinglister og "discussion boards" for de enkelte grupper. Deres besvarelser og diskussioner skulle lægges ind i "discussion board", så hele holdet kunne få glæde af en successiv videnskalkulation.

I en interviewundersøgelse med flere af grupperne, blev de spurgt om, hvordan de oplever at skulle bruge Blackboard. Flere svarer, at noget af det bedste ved Blackboard er, at man uanset tid og sted nemt kan hente og tjekke informationer fra undervisere.

Med hensyn til at lægge skriftlige besvarelser ud på Blackboard, så de øvrige på holdet kan se dem, er der noget modstridende følelser. Dels ønsker de studerende stor åbenhed og så meget information som muligt, men på den anden side bryder de sig ikke om at skulle lægge deres notater ud til fri beskuelse. Det skyldes ikke ejerskabsfølelser, men nok snarere blufærdighed.

Ophavsretslige problematikker

Når et undervisningsforløb planlægges, sørger den enkelte underviser normalt for, at der bliver lavet et kompendium, eller at der er en litteraturliste, der bliver undervist efter. Flere undervisere benytter sig også af muligheden for at oprette semesterlåns-hylder på biblioteket, hvor de værker, der bruges i undervisningen, bliver låst fast og kun kan benyttes på bibliotekets læsesal. Med henblik på fotokopier i kompendier og som handouts indgår SDU på lige fod med de fleste andre uddannelsesinstitutioner her i landet i den rammeaftalen, der er indgået med CopyDan. Denne aftale gør, at underviseren kan fotokopiere alt materiale, så længe han overholder visse procentsatser og indrapporterer, hvad der er blevet kopieret.

I en e-læringsssammenhæng vil det naturlige være at digitalisere disse materialer og lægge dem til de studerende i elektronisk form. En del af materialerne

er allerede digitaliserede. Biblioteket har licens til et stort antal tidsskrifter i elektronisk form, og mange af disse må benyttes i såkaldte studiesamlinger. Andre må der laves dybe links til, mens en mindre del ikke tillader hverken studiesamlinger eller dybe links. Disse kan der dog stadig linkes til, men den studerende må selv browse eller søge den specifikke artikel fra tidsskriftsudbyderens hovedside.

Biblioteket har ligeledes et mindre antal e-bøger som kan bruges i e-læringsssammenhæng. Disse ovennævnte materialer dækker dog langt fra, hvad den enkelte underviser må ønske at bruge til sine studerende.

I en e-læringsssammenhæng kan underviseren altså fortsætte, som om der var tale om almindelig undervisning og benytte sig af kompendier, handouts, litteraturlister og semesterlån. Underviseren kan også vælge at undersøge hvert enkelt dokument for dels at finde ud af, om det findes elektronisk, dels hvordan det i givet fald må bruges. Hvis materialet ikke allerede eksisterer i digitaliseret format, kan underviseren selv digitalisere det, men må dernæst søge den enkelte ophavsmand om tilladelse til at benytte det. Med en almindelig litteraturliste på bare tyve tekster til et enkelt semester, kan det godt gå hen og blive en temmelig uoverskuelig opgave for den enkelte underviser at skulle give sig ud i kontraktforhandlinger med flere forskellige forlag. Ved SDU kan underviserne få hjælp, dels igennem en elektronisk ophavsretsmanual, dels ved at kontakte biblioteket, der tilbyder hjælp til at opnå enkelttilladelser. Men det tager tid, og det koster penge, så i realiteten er det ikke en option.

Afsluttende betragtninger

Vi har nævnt forskellige gevinster i forbindelse med IKT og e-læring i undervisning, fortrinsvis af pædagogisk og didaktisk karakter og med hensyn til at opnå en synergieffekt mellem institutioner som eksempelvis bibliotek og uddannelsesenhed. Der kunne nævnes andre. Her skal blot antydes to af de tungtvejende.

Brugen af en fælles platform mellem undervisere og de studerende giver for det første mulighed for en større integration af undervisning og forskning, og dermed for egentlig forskningsbaseret undervisning. For det andet bliver der, med den kooperative opbygning af en fælles "bank" med oplysninger og informationer, litteraturhenvisninger og opgaveforslag, definitioner og oplæg, modeller og materiale i øvrigt, tale om en stadigt voksende, fagspecifik videns- og kompetenceplatform, som givet vis vil få permanent karakter. Efterhånden bliver denne platform et udtømmeligt og uvurderligt skatkammer med alt til det enkelte fag henhørende, både set fra undervisers og studerendes side, hvad enten det gælder almindelig undervisning, vejledning i forbindelse med opgaveskrivning eller arbejde med faget i almindelighed, herunder forskning.

Og dermed ender vi i en ophavsretlig problematik, for hvem tilhører denne databank egentlig, når alt kommer til alt? Er det underviserens eller underviserens? Er det de studerendes bank, de har jo spillet en aktiv rolle med hensyn til at generere den? Eller er den rette ejer institutionen?